

Hnízdění hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*) u Litomyšle

Breeding of the Scarlet Rosefinch (Carpodacus erythrinus) near the town of Litomyšl

Lubor URBÁNEK

U Školek 991, 570 01 Litomyšl; e-mail: Urbanek.Lubor@seznam.cz

ÚVOD

Hýl rudý (*Carpodacus erythrinus*) patří k těm ptačím druhům, které se u nás v posledních desetiletích výrazně šíří (ŠTASTNÝ & HUDEC 2011). Do střední a západní Evropy expanduje přibližně od 60. let 20. století. První hnízdění v Čechách bylo zaznamenáno v Krkonoších v roce 1968 (na Moravě bylo první hnízdění zaznamenáno již v roce 1962 u Tovačova) a poté hýli rudí postupně osídlili i další pohoří, zejména Šumavu, českou část Českomoravské vrchoviny, Lužické hory, Orlické hory, Doupovské hory, Krušné hory, Český les a v nižších polohách Třeboňsko, Českobudějovicko a Jindřichohradcko. Jejich početnost stoupala alespoň do posledního období mapování hnízdního rozšíření ptáků v České republice, i když v některých oblastech (např. na Českomoravské vrchovině) docházelo i k výraznému poklesu početnosti (ŠTASTNÝ *et al.* 2006). K nejvýraznějšímu zvýšení početnosti došlo mezi prvním a druhým mapováním hnízdního rozšíření ptáků v ČR (1973–1977 a 1985–1989). Hýl rudý se navíc postupně šíří z horských poloh přes polohy střední do nížin (ŠTASTNÝ *et al.* 2006). Tento příspěvek shrnuje historii výskytu v okrese Svitavy a popisuje hnízdění u Litomyšle v roce 2013.

PŘEHLED DOSAVADNÍHO VÝSKYTU V OKRESE SVITAVY

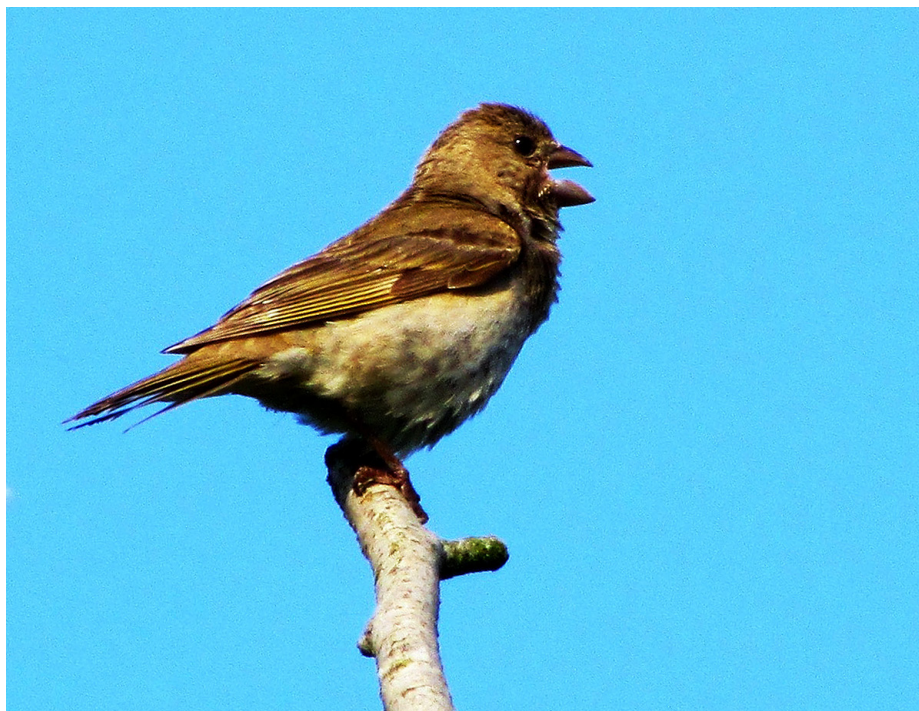
Na Svitavsku je hýl rudý zjišťován celkem pravidelně, ale o hnízdění je jediná zmínka z roku 1974. Prvně byl hýl rudý pozorován v roce 1973 u Svitav (J. Šmejč; viz ŠTASTNÝ & HUDEC 2011). V roce 1974 bylo dokonce nálezem hnízda prokázáno hnízdění u Poličky (p. Šimon, B. Rejman; viz ŠTASTNÝ & HUDEC 2011). Další pozorování je až z roku 1992 z okolí Nového rybníka u Opatova, kde 7. 6. zjistil JETMAR (2000) jednoho samce. Následujícího roku zde byli 7. 6. pozorováni dva zpívající samci a jeden byl odchycen (L. Urbánek, J. Vyskočil vlastní údaje). Jednalo se o nevybarvené ptáky v druhém kalendářním roce života. V roce 1994 uvádí LEMBERK (1995) jednoho samce od Korouhve a dva zpívající samce z okolí Borové u Poličky. Téhož roku byl 21. 5. zaznamenán jeden samec na Novém rybníku u Opatova (JETMAR 2000). Tamtéž se zdržoval hýl rudý 22. až 24. 5. 1996 (JETMAR 2000). V roce 2010 zde byli pozorováni dva samci 29. 5. (M. Beran, F. Jetmar) a 5. 6. (F. Jetmar) a jeden samec 10. 6. (L. Novák; vše viz VRÁNA & MACH 2011). V okolí Litomyšle byl tento druh poprvé zjištěn 28. 5. 2010 u rybníka Velký Košíř – odchycen byl nevybarvený samec, který se tu zdržel až do 4. 6. 2010. Další mladý samec byl odchycen v rámci pravidelných kontrol na Lučním rybníku u Osíku 6. 6. 2010 (L. Urbánek, J. Vyskočil vlastní údaje). Nevybarvený zpívající samec byl pozorován na Novém rybníku u Opatova dne 19. 5. 2013 (F. Jetmar; viz VČP čso 2013).

PRŮBĚH HNÍZDĚNÍ U LITOMYSLE V ROCE 2013

Při pravidelných odchycích prováděných na Lučním rybníku u obce Osík (kvadrát 6163, koordináty 49°52'N 16°18'E, 330 m n.m.) byl 9. 6. 2013 zjištěn jeden zpívající nevybarvený samec hýla rudého. Za pomoci nahrávky byl během několika minut odchycen a kroužkován. Překvapivě však byla také zjištěna samice, která vytrvale varovala charakteristickým hlasem, trochu připomínajícím kontaktní hlas zvonka zeleného (*Carduelis chloris*). Nebyla příliš plachá, nechala se celkem snadno fotografovat (obr. 1) a neopouštěla malý okrsek s centrem u prosychající olše lepkavé (*Alnus glutinosa*) hustě porostlé chmelem otáčivým (*Humulus lupulus*). V sousedství byl ještě keř svídy krvavé (*Cornus sanguinea*), vše v okraji vzrostlé terestrické rákosiny (obr. 2) cca 2 až 3 m od stabilního průseku pro odchyt rákosinových druhů ptáků. Odchyt byl ukončen a oba ptáci ponecháni v klidu, protože vše naznačovalo obsazenému hnízdnímu okrsku s přítomností hnízda se snůškou. Následně byla lokalita kontrolována poslechem 11. 6. a hýli nebyli pozorováni ani slyšeni. Překvapením však bylo zjištění obou dospělých ptáků při další kontrole dne 7. 7. Znovu byl odchycen samec (bez použití nahrávky) a měl tak plné vole s natrávenými semeny, že jeho vyproštění ze sítě bylo mírně problematické. Pozorována byla samice nosící potravu, kde bylo možno rozeznat tenké, útlé housenky, pravděpodobně pídálek. Hnízdo samo nebylo vyhledáváno a místo s krmícím párem bylo ponecháno v klidu. Při další kontrole 14. 7. bylo zřejmé, že mláďata jsou vyvedena. Samice poletovala po celé délce rybníka a posléze zde byl pozorován i jeden vzletný mladý pták. Samec již nebyl zjištěn. Hnízdění tedy bylo úspěšné i přes poměrně velký zásah do okolí hnízda, jakým byla seč okolní louky včetně terestrických rákosin v období mezi druhou a třetí kontrolou. Luční rybník patří k menším rybníkům (rozloha cca 2 ha) v okolí Litomyšle a je jediným, kde rákosiny plynule přecházejí v podmáčené louky. Nachází se zde i pásmo ostríc, které je ale do značné míry potlačeno terestrickou rákosinou.

DISKUSE

Popsaný případ úspěšného vyhnízdění hýla rudého je teprve druhý zaznamenaný na Svitavsku a to nově po téměř čtyřiceti letech. V blízkém okolí v Pardubickém kraji a v kraji Vysočina (vzdušná vzdálenost přibližně 25 km) se nachází pravidelná hnízdiště hýla rudého v nivě Novohradky (okres Chrudim) a ve Žďárských vrších, např. v Jeníkově u Hlinska (okres Chrudim), Křižánkách u Svratky (okres Žďár nad Sázavou) a ve Svratouchu (okres Žďár nad Sázavou). Zahnízdění v nadmořské výšce 330 m n.m. je v souladu s probíhajícím šířením hýla rudého do středních a nižších poloh v ČR. Zatímco v západní Evropě hýli rudí osídlují většinou nižší polohy a méně polohy střední a horské (HAGEMEIJER & BLAIR 1997), v ČR hýli rudí hnízdí častěji ve vyšších polohách a jen zřídka zasahují do nižších poloh, jako např. v nivě Chrudimky na Pardubicku (230 m n.m.), v nivě Novohradky u Chroustovic (255 m n.m.), u Bohdanečského rybníka (230 m n.m.; LEMBERK 1997) a dokonce níže v Polabí v nadmořské výšce okolo 210 m n.m. na Žehuňském rybníku (URBÁNEK & JELÍNEK 1998). V nižších polohách hnízdí hýli rudí zpravidla v nivách řek či v blízkosti rybníků. Ve vyšších polohách vyhledávají otevřenou krajinu s prameništi nebo vlhké horské louky. Hnízda bývají umístěna zpravidla v nízkých listnatých keřích, známo je hnízdění v živých plotech, nízkých

Obr. 1: Samice hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*), Luční rybník (okres Svitavy), 15. 7. 2013. Foto: L. Urbánek.
Fig. 1: Female Scarlet Rosefinch (*Carpodacus erythrinus*), Luční fishpond (District of Svitavy), 15. 7. 2013. Photo by L. Urbánek.

smrčinách, či přímo v porostech kleče (*Pinus mugo*). Místy může převažovat i umístění hnízd v porostech tužebníku (*Filipendula* sp.) LEMBERK (1997).

SOUHRN

Článek shrnuje výskyt hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*) v okrese Svitavy a podrobně popisuje teprve druhý zaznamenaný případ zahníždění tohoto druhu v regionu. Na Svitavsku je hýl rudý zjišťován celkem pravidelně, ovšem nepřilíš početně. Jediná dosavadní zmínka o hnízdění na Svitavsku pochází z roku 1974. V roce 2013 úspěšně vyhníždil jeden pár hýla rudého na Lučním rybníku (kvadrát 6163, 330 m n.m). Popisované hnízdění patří k přibývajícím případům hnízdního výskytu hýla rudého v nižších nadmořských výškách.

SUMMARY

This article summarizes an occurrence of the Scarlet Rosefinch (*Carpodacus erythrinus*) in the District of Svitavy and describes in detail the second documented breeding case of this species in the region. The Scarlet Rosefinch is a regularly but infrequently recorded species within the region. The only previous breeding record dates from 1974. In 2013, a pair bred successfully by the Luční Pond (Grid no. 6163; 330 m.a.s.l.; 2-ha pond with reedbeds and scattered tree vegetation). This is but one of the increasing number of lowland breeding records for this species.

Obr. 2: Prostředí v teritoriu hýla rudého, Luční rybník, 15. 7. 2013. Foto: L. Urbánek.

Fig. 2: Breeding habitat of the Scarlet Rosefinch, Luční fishpond, 15. 7. 2013. Photo by L. Urbánek.

LITERATURA

- HAGEMEIJER E. J. M. & BLAIR M. J. (eds) 1997: *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance*. T & AD Poyser, London.
- JETMAR F. 2000: Výskyt a změny početnosti ptáků na soustavě rybníků u Opatova. *Sylvia* 36: 127–153.
- LEMBERK V. 1995: Hnízdní výskyt hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*) ve východních Čechách. *Panurus* 6: 73–82.
- LEMBERK V. 1997: Hýl rudý a jeho hnízdní prostředí. *Živa* 3/97: 136–137.
- ŠŤASTNÝ K. & HUDEC K. (eds) 2011: *Fauna ČR. Ptáci 3/II*. Academia, Praha.
- ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. 2006: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice*. Aventinum, Praha.
- URBÁNEK L. & JELÍNEK M. 2004: Výskyt a hnízdění lindušky luční (*Anthus pratensis*) a hýla rudého (*Carpodacus erythrinus*) v NPR Žehuňský rybník. *Panurus* 14: 93–95.
- VČP ČSO 2013: *Faunistika*. Dostupné na: http://www.vcpcso.cz/index.php?option=com_faunistika&view=tabulka&layout=zaznamy&Itemid=104&lang=cs. Naposledy navštíveno 10. 10. 2013.
- VRÁNA J. & MACH J. (eds) 2011: Ornitologická pozorování. *Panurus* 20: 193–219.